

Cecylia LANGIER

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska

Wyzwania edukacyjne epoki płynnej nowoczesności – zarys problematyki

Wstęp

Podstawowymi pojęciami charakteryzującymi współczesny świat są: szybkość i zmiana. Terminy te określają sposób życia współczesnego człowieka oraz zjawisk, które zachodzą wokół niego. Dotyczą zarówno stylu życia, jak i kontaktów społecznych, pracy i edukacji. Wynikają ze zmian ekonomiczno-gospodarczych związanych z rozwojem nowoczesnych technologii, usprawniających i przyspieszających sposoby komunikacji, przez co informacja stała się podstawowym towarem i szczególnie cennym dobrem niematerialnym, a sposoby jej przetwarzania i szybkość przekazu podstawowym zadaniem rozwoju nowoczesnej techniki. W efekcie nastąpiło przekształcenie gospodarki przemysłowej w gospodarkę opartą na wiedzy, co wytworzyło nowy rodzaj funkcjonowania społecznego – społeczeństwo informacyjne. Cechą tego społeczeństwa jest wykorzystywanie nowoczesnych technologii do komunikowania się i tworzenie nowych globalnych relacji nazwanych Społeczeństwem Sieci [Bendyk].

Powyższe zmiany powodują pojawienie się nowych koncepcji edukacyjnych i projektów jej reform tak, aby nadążała za zachodzącymi przeobrażeniami i była dostosowana do wymogów współczesnego świata. Celem i zadaniem edukacji jest bowiem dokonanie zmian w osobowości wychowanków poprzez wprowadzenie w świat wiedzy, umiejętności i postaw „stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych” [Okoń 2007: 93]. Dlatego też współczesne reformowanie szkolnictwa powinno opierać się na wcześniejszej diagnozie oczekiwań społecznych i potrzeb edukacyjnych młodego pokolenia.

Społeczeństwo płynnej nowoczesności

Pojawienie się nowych technologii i zmiany w gospodarce wpłynęły istotnie na przemiany społeczne. Wzrost znaczenia wartości informacji spowodował szybki rozwój i powszechność komunikatorów, które stały się popularnym narzędziem pracy i kontaktów międzyludzkich. Szybka komunikacja za pomocą internetu spełniła przy tym oczekiwanie natychmiastowości i łatwości dostępu. Jest ponadto bardziej swobodna i nieograniczona, wolna od zakazów i pozwalająca na zachowanie anonimowości. Dotychczasowe urządzenia do komunikowania się i wyszukiwania informacji stopniowo przestały pełnić swą pierwotną funkcję i stały się źródłem rozrywki oraz sposobem spędzania wolnego czasu,

budowania relacji społecznych i miejscem autoprezentacji. Pojawiła się nowa forma życia społecznego – portale społecznościowe.

Nieustająca zmienność stała się wyznacznikiem współczesnego świata we wszystkich jego obszarach obejmujących codzienne życie człowieka, takich jak praca zawodowa, relacje społeczne, życie osobiste i towarzyskie, w którym zaczęła obowiązywać powszechna reguła nietrwałości i niepewności. Jednocześnie ta niestałość spowodowała brak poczucia stabilizacji i bezpieczeństwa. Według wybitnego socjologa i filozofa Z. Baumana życie społeczeństwa płynnej nowoczesności cechuje niepewność i nieustający niepokój. Jego zdaniem „najdotkliwsze i najpoczywsze obawy związane z takim życiem to lęk przed tym, by nie dać się zaskoczyć, by nadążyć za szybkim biegiem wydarzeń, by nie zostać z tyłu, [...] nie przegapić momentu, w którym trzeba zmienić taktykę, i nie przekroczyć granicy, zza której nie będzie już odwrotu” [Bauman 2007: 6]. Życie w płynnej nowoczesności wymaga więc nieustającej elastyczności i gotowości na zmiany.

Pojawiające się wciąż nowe technologie i propozycje coraz lepszych rozwiązań technicznych rozbudzają w konsumentach oczekiwania na urządzenia coraz lepsze, jeszcze szybsze i bardziej globalne. Płynne społeczeństwo jest więc społeczeństwem konsumpcyjnym, chętnie nabywającym coraz to nowe urządzenia i łatwo wyrzucającym nieco starsze, uznane za przestarzałe. Dlatego zdaniem Baumana „odpady i śmieci to sztandarowy i zapewne najbardziej masowy produkt społeczeństwa konsumenckiego w dobie płynnej nowoczesności” [Bauman 2007: 18].

Łatwość nabywania nowych towarów i pozbywania się starszych, niespełniających już oczekiwań stała się swoistą kulturą życia, a zakupy – formą spędzania wolnego czasu. Upowszechniło się przekonanie o możliwości nabycia wszystkiego, każdego dobra, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Wykształcił się nowy typ kultury nazwany przez Z. Melosika kulturą instant, którą cechują trzy elementy: *fast food*, *fast sex*, *fast car*. Można więc stwierdzić, że życie kulturalne współczesnego człowieka zostało zdominowane przez natychmiastowość posiadania, bylejakość i powierzchowność. Odzwierciedleniem tego zjawiska stała się kultura masowa (zwana często popkulturą) o niewyszukanej treści, łatwym odbiorze i prostej formie [Melosik 2000: 372].

Postępujący szybko rozwój technologii informatycznych wpłynął na zmiany w relacjach pokoleniowych pomiędzy członkami społeczeństwa. Można wyróżnić grupy ludzi, których styl życia, wartości oraz stosunek do nowinek technicznych wyznacza czas, w jakim pojawiły się w ich życiu nowe technologie. Coraz częściej w socjologii mówi się o początku XXI w. jako okresie współistnienia kilku generacji – Baby Boomers, X, Y, Z – różniących się między sobą głównie stosunkiem do nowoczesnych mediów. Najstarsze pokolenie stanowią Baby Boomersi, czyli ludzie, którzy przyszli na świat w okresie powojennego wyżu demograficznego i obecnie mają ok. 50 lat. Pochodzą więc z okresu rozwoju

przemysłu i byli świadkami wkraczania na rynek nowoczesnych urządzeń, których musieli nauczyć się używać i właściwie wykorzystywać.

Kolejną stanowi generacja X nazywana niekiedy „pampersami”. To pokolenie „ludzi, którzy dorastali wraz z kapitalizmem” [Kowalik]. Nie uznają oni wyścigu szczurów, a multimedia traktują jak zwykłe narzędzia ułatwiające życie. Zwracają przy tym uwagę na sam proces nauki ich obsługi w obawie przed uszkodzeniem lub zepsuciem. Do wszelkich nowinek podchodzą bardzo ostrożnie, z pewnym dystansem. Preferują tradycyjne, osobiste kontakty międzyludzkie i sposoby spędzania wolnego czasu.

Pokolenie Y, zwane Milenialsami, to ludzie urodzeni w latach 80. i 90. XX w., czyli ludzie obecnie pomiędzy 15. a 35. rokiem życia. W momencie ich przyjścia na świat istniała już w Polsce technika informacyjna, a jej postęp i rozwój towarzyszył ich dorastaniu. Nowoczesna technologia (gry komputerowe, wyszukiwarka Google, portale społecznościowe) stanowiła istotny składnik wczesnych lat ich życia i nadal pełni w nim ogromną rolę. Jest to więc pokolenie nazwane przez naukowców *Digital Natives*, czyli „cyfrowych tubylców, dla których korzystanie z technologii i internetu jest równie naturalne jak oddychanie” [<http://emplo.com/blog>]. Są to młodzi ludzie w największym stopniu wykorzystujący najnowsze, mobilne narzędzia komunikacji oraz najaktywniejsi w serwisach społecznościowych. Zawsze mają przy sobie smartfona i nieustannie są on-line. Nie potrafią funkcjonować bez internetu, komputerów, smartfonów. Nie lubią pisania ręcznego, papierowych gazet czy książek i nie korzystają z bibliotek. Bez błędnie natomiast poruszają się w sieci, gdzie szukają odpowiedzi na wszystkie nurtujące ich pytania [<http://natemat.pl/6547>].

Najmłodszą generację stanowi pokolenie Z – współczesne dzieci i młodzież wkraczająca w dorosłe życie. Urodzili się i dorastają w czasach względnego dobrobytu, wśród najnowszych technologii, dobrze funkcjonując w świecie wirtualnym i nie do końca rozumiejąc świat realny. Świetnie orientują się w nowinkach technicznych i bez problemu posługują się różnymi multimedialnymi gadżetami. Jest to pokolenie mające problemy z rzeczywistymi relacjami społecznymi, które zastępują kontaktami w wirtualnym świecie. Ich podstawową cechą i największą zaletą jest biegłość w poruszaniu się w wirtualnej rzeczywistości. Potrafią wszystko wyszukać w sieci, zawsze wiedzą, jak i gdzie dotrzeć do ważnych dla nich informacji, i robią to błyskawicznie. Wpływa to jednak na ich funkcjonowanie w realnym świecie – są niecierpliwi, wszystko ma się dziać szybko, od razu, natychmiast [<http://natemat.pl/55617>].

Przytoczony podział generacyjny jest oczywiście bardzo umowny, wyznaczony głównie datami urodzenia i warunkami dorastania. W każdej jednak generacji można wyróżnić ludzi, którzy w pewien sposób nie pasują do swojego pokolenia, mających cechy generacji wcześniejszej lub późniejszej. Dlatego coraz częściej mówi się o pokoleniu C (*connect, communicate, change*), którego wyznacznikiem nie są daty urodzenia, a biegłość posługiwania się i znajomość

nowoczesnych multimediiów. „Nowe technologie to część ich życia – stale podłączeni do internetu, nie potrafią żyć bez Facebooka i smartfonu, a komputer jest dla nich niczym przedłużenie ręki. [...] Zainteresowani są nie tyle poszukiwaniem informacji, co tworzeniem własnej treści i dokonywaniem zmian w zastanej rzeczywistości” [<http://hrstandard.pl/2012/01/04/>]. Są więc to ludzie pochodzący z różnych grup pokoleniowych, a tym, co ich łączy, jest właśnie pozytywny stosunek do nowinek technicznych traktowanych jako istotne narzędzia ułatwiające funkcjonowanie współczesnego człowieka.

Rozwój techniki przyczynił się nie tylko do powstania różnic pokoleniowych w obrębie jednego społeczeństwa. Zmienił również sposób jego życia, wykonywania obowiązków zawodowych i relacji społecznych. Zrewolucjonizował niemal wszystkie obszary funkcjonowania współczesnego człowieka. Życie w ponowoczesnej rzeczywistości cechuje szybkość, nieustająca zmienność, konieczność ciągłego i szybkiego komunikowania się oraz narastający konsumpcjonizm i masowość kultury. Pojawił się szereg negatywnych czynników stanowiących zagrożenie dla prawidłowego rozwoju młodego pokolenia, do których młodzi ludzie mają łatwy i nieograniczony dostęp. Dlatego konieczne jest stworzenie nowej szkoły – miejsca atrakcyjnego dla młodych ludzi, spełniającego ich oczekiwania i jednocześnie przygotowującego do funkcjonowania we współczesnym, zmiennym i płynnym świecie.

Zadania nowoczesnej szkoły

Zmiany we współczesnym świecie powodują wzrost oczekiwań społeczeństwa wobec szkoły i systemu edukacji. Dawne, wypracowane przez wcześniejsze pokolenia i dotąd wykorzystywane metody oraz formy pracy z uczniami nie sprawdzają się w pracy z generacją „dzieci sieci”. Zdaniem J. Morbitzera współczesna szkoła jest placówką archaiczną i skostniałą, preferującą przestarzały model transmisji wiedzy w typowym systemie klasowo-lekcyjnym. Przez to nie przygotowuje nowego pokolenia „cyfrowych tubylców” do życia w warunkach nieustannych zmian. Innym, nie mniej istotnym problemem są słabo przygotowani informatycznie i technologicznie nauczyciele, którzy pochodzą z przedinternetowych czasów i stanowią grupę cyfrowych imigrantów. Trudno im nawiązać współpracę z młodymi ludźmi, dla których świat nowoczesnych multimediiów jest naturalnym środowiskiem. Dodatkową trudność stanowią zmiany w neuronalnej budowie mózgu młodego pokolenia, które nastąpiły pod wpływem długotrwałego kontaktu z internetem. Powodują one odmienny sposób przetwarzania informacji, inny rodzaj rozumowania i komunikowania się. Dlatego też dawne metody kształcenia okazują się nieskuteczne i bezużyteczne [Morbitzer 2013: 102–103].

Współczesna szkoła powinna więc przekształcić się w nowoczesną placówkę będącą w mniejszym stopniu ośrodkiem przekazu informacji, a stającą się głównie ośrodkiem pracy twórczej, w której uczniowie pod opieką nauczyciela

odkrywają i badają otaczającą rzeczywistość. Aby sprostać temu zadaniu, powinna „stać się instrumentem zmiany modelu myślenia oraz działania jednostki i wspólnot ludzkich. Następnym jej nową rolą powinno być stworzenie społeczeństwa ludzi uczących się” [Szempruch 2006: 98]. Modernizacja szkoły powinna więc dotyczyć nie tylko wyposażenia jej w nowoczesne urządzenia techniczne, ale obejmować także sposób organizacji pracy na fundamencie potencjału uczniów, doskonalenie kadry, właściwą współpracę z ośrodkami naukowymi i kulturalno-oświatowymi oraz prawidłowe relacje z rodzinami uczniów.

Nowy model szkoły wymaga w związku z tym zmiany sposobu edukacji i oparcia jej na „nowej kulturze uczenia się”. Istotą jej stanowi ujęcie pojęcia kształcenia jako procesu samodzielnego dochodzenia uczniów do wiedzy w wyniku podjętej przez nich aktywności badawczej. Rola nauczyciela polega na opiece mentorskiej, wsparciu i właściwym organizowaniu środowiska edukacyjnego. Jak zauważył Morbitzer, „współcześnie dróg poprawy jakości kształcenia nie można już szukać w nieustannym nasycaniu edukacji narzędziami najnowszych technologii. Największe rezerwy tkwią w człowieku, w jego motywacji, kształtowaniu odpowiedzialności i odkrywaniu pasji, która jest motorem wszelkiego działania. Technologie pełnią tu jedynie rolę synergicznego wspierania intelektualnego potencjału człowieka” [Morbitzer 2014: 145]. Szkoła nie powinna bowiem ograniczać swej nowatorskiej działalności jedynie do wyposażania placówki w najnowsze urządzenia multimedialne, lecz większą wagę przywiązywać do właściwego i bezpiecznego ich wykorzystania przez uczniów.

Nowoczesna placówka oświatowa powinna stać się instytucją uczącą się, wykorzystującą potencjał intelektualny uczniów i umożliwiającą im efektywne uczenie się, poznawanie oraz zrozumienie współczesnej rzeczywistości. Ważne jest przy tym, aby umiejętnie wprowadzała w świat wartości uniwersalnych stanowiących podstawę ludzkiego istnienia i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie.

Podsumowanie

Życie w epoce płynnej nowoczesności wymaga szczególnych umiejętności. Za przygotowanie młodego pokolenia do życia, funkcjonowania i aktywnego uczestniczenia w zmieniającej się rzeczywistości odpowiada szkoła. Dlatego należy dokonać takich przeobrażeń w jej funkcjonowaniu, aby potrafiła wykształcić w uczniach kompetencje niezbędne do aktywnego uczestniczenia w dokonujących się przemianach. Niezbędne jest więc dostosowanie jej funkcjonowania do możliwości i potrzeb młodego, cyfrowego pokolenia. Zdaniem J. Szempruch „w ponowoczesnym społeczeństwie, przybierającym cechy społeczeństwa uczącego się, opartego na wiedzy, to właśnie edukacja będzie decydować o sukcesie. Zdobycie podstaw racjonalnego, refleksyjnego tworzenia siebie i skutecznej pracy nad sobą nabiera coraz większego znaczenia” [Szempruch 2012: 157]. Oparcie nowoczesnego modelu kształcenia na koncepcji nowej kul-

tury uczenia się może jej nadać nowy sens poprzez przeniesienie na uczniów ciężaru odpowiedzialności za własny rozwój. Ukształtowanie nowoczesnego środowiska uczącego się i stwarzającego optymalne warunki do rozwoju uczniów jest jednocześnie największym i najważniejszym wyzwaniem edukacji XXI w.

Literatura

- Bendyk E., *Ideologia społeczeństwa informacyjnego*, <http://www.calculemus.org/lect/mes99-00/spin/1bendyk.html> (29.04.2015).
- Bauman Z. (2007): *Płynne życie*, Kraków.
<http://emplo.com/blog/pokolenie-y-w-social-media/#.VUsUVJPeJpm> (30.04.2015).
<http://hrstandard.pl/2012/01/04/pokolenie-c-nowa-odslona-pokolenia-y/#more18734> (30.04.2015).
<http://natemat.pl/55617,generacja-z-mlodzi-otwarci-wychowani-w-dobrobycie-zyjacy-w-swiecie-wirtualnym-skazani-na-kryzys> (30.04.2015).
<http://natemat.pl/6547,nadchodzi-generacja-y-mlodzi-zdolni-i-nielojalni-pracodawcy-w-strachu-bo-nie-sa-gotowi-na-ich-przyjecie> (30.04.2015).
- Kowalik A., *Pięć pokoleń w jednej firmie*, <http://kariera.forbes.pl/piec-pokolen-w-jednej-firmie,artykuly,180710,1,1.html> (30.04.2015).
- Melosik Z. (2000): *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*, [w:] Cyłkowska-Nowak M. (red.), *Edukacja. Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*, Poznań.
- Morbitz J. (2013): *O konieczności i kierunkach zmian polskiej edukacji – zarys problematyki* [w:] Denek K., Kamińska A., Olesniewicz P. (red.), *Edukacja jutra. Tradycja i nowoczesność we współczesnej organizacji systemu kształcenia*, Sosnowiec.
- Morbitz J. (2014): *Nowa kultura uczenia się – ku lepszej edukacji w cyfrowym świecie* [w:] Denek K., Kamińska A., Olesniewicz P. (red.), *Edukacja jutra. Od tradycji do nowoczesności. Aksjologia w edukacji jutra*, Sosnowiec.
- Okoń W. (2007): *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa.
- Szempruch J. (2006): *Strategie rozwoju szkoły w społeczeństwie wiedzy*, [w:] Szempruch J. (red.), *Edukacja wobec wyzwań i zadań współczesności i przyszłości. Strategie rozwoju*, Rzeszów.
- Szempruch J. (2012): *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Kraków.

Streszczenie

Współczesne czasy Z. Bauman, wybitny socjolog i filozof, nazwał epoką płynnej nowoczesności. Termin ten podkreśla specyfikę życia i jego odmienność w stosunku do wcześniejszej epoki nowoczesności. Zmniejszenie roli przemysłu i oparcie rozwoju gospodarczego na sektorze usług oraz nowoczesnych technologiach informacyjnych wpłynęły na zmiany we wszystkich dziedzinach życia człowieka. Szybkość, zmienność i nietrwałość stanowią podstawowe cechy życia współczesnego człowieka i determinują całkowicie jego życie i funkcjonowanie społeczne. Rozwój technik komunikowania się wpłynął na pojawienie się nowego rodzaju relacji społecznych oraz sposobów wyszukiwania i przekazy-

wania informacji. Dlatego też często mówi się o społeczeństwie informacyjnym dla podkreślenia roli, jaką informacja pełni w życiu codziennym, społecznym i gospodarczym wszystkich ludzi.

Zachodzące przemiany ekonomiczno-gospodarcze i społeczno-kulturowe wymagają odpowiedniej edukacji wychodzącej naprzeciw nowym problemom. Pojawia się postulat utworzenia nowej szkoły przygotowującej młodych ludzi do życia w płynnej nowoczesności. W artykule dokonano próby charakterystyki następujących przemian społecznych i kulturowych. Wskazano główne problemy współczesnej edukacji oraz kierunki jej rozwoju. Podkreślono konieczność jej głębokich przeobrażeń tak, aby z instytucji skostniałej i archaicznej stała się miejscem przygotowania młodego pokolenia do życia we współczesnym świecie.

Słowa kluczowe: edukacja, kultura, multimedia, płynna nowoczesność.

Educational Challenges of the Unstable Modernity Era – Issues Outline

Abstract

Zygmunt Bauman, a prominent sociologist and philosopher named modern times the era of unstable modernity. The term stresses life specifics and its dissimilarity to the previous modernity era. Reducing the role of industry and supporting economic development in the sector of service and modern information technology influenced the changes in all areas of human life. The pace, volatility and impermanence are the basic features of modern human life and fully determine his life and social functioning. Development of communication techniques contributed to the emergence of a new type of social relations and means of finding and forwarding the information.

That is why the term 'information society' is often used to emphasize the role played by information in everyday social and economic life of all the people.

The economic and socio-cultural changes require an adequate, facing-the-problem education. There is a calling for a new school, that would prepare young people for the life in an unstable modernity. The author of the article presents the characteristic of the ensuing social and cultural changes. She outlined the main issues of a contemporary education and its development directions. She also emphasized the need of thorough transformations in order to change an archaic institutions into a new place where young generations can prepare for life in a contemporary world.

Keywords: education, multimedia culture, unstable mod.